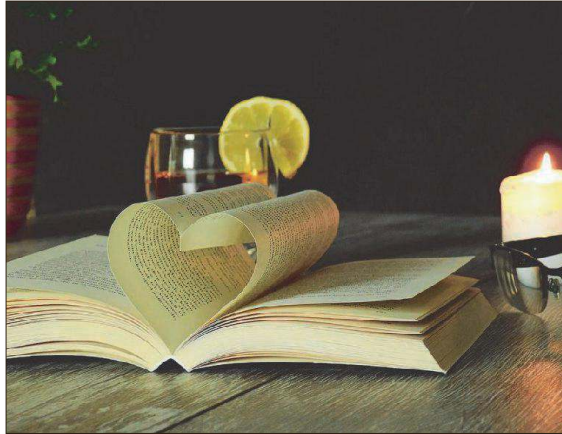

DI SAIT VO LUSÉRN

APPUNTAMENTO DELLA MINORANZA CIMBRA DI LUSERNA

LIRNEN NÈTT VOR DI SCHUAL, MA VOR 'Z LEM

La cultura è ciò che rimane quando hai dimenticato tutto ciò che avevi imparato a scuola (Albert Einstein).

Biavl zait, in ünser lem, pasàrbat lirnante? Un biavl von sèll bobar lirnén von djüngom prüftaz spetar in lem? Balma sait djung, di zait pasàrt pittar nas in di libardar parirt soim higedjukht, umbrómm ma hatt vil lustegere sachandar zo tüana: auzzalt izta a gántza groaza, nauiga bèlt boda paitet, ma prinnt von lust zo macha nauige spériente. 'Z soinda, però, djunge boda nicht àndarst tüan baz studjarn un lem di djarar vo dar schual azpi a zait vo gepäita, eppaz boma mucht durchgian vorda àheft daz djüst lem. I, vo djüngom, hân studjart lai sovl biz hatt gehatt z'soina, ne mindar ne mearar, un lai daz sèll bodamar hatt gevàllt odar bodamar hatt parirt zo magamar helvan auzzokhemma in lem. Di matèrie bode hân gelirnt daz liabarste soinz gest di fremmegen zungen, literatür un stenografi, eppaz boda in ta' vo häüt khint nemèar gelirnt ka schual, sovl ke di djungen bizzan njânka bazzez iz. Spetar, afte università, da khurtz un bahémmege schrift hattmar vil gehólf auzomercha 'z geréda von profesór un no häüt, in di zait von computer, nützeze vil in moinar arbat. Di matèrie bode hân gehazt, sovl ke i hân gemacht fadige zo vänga an sèkse, soinz gest di stórdja, di fisik un ubàrall di matemàtik. No häüt pinne nètt guat zo macha konte un ditza hattmar sichar gekhostet vil gèlt in moi lem. Di stórdja anvétze hânne àgeheft zo liabase vil spetar, balde hân gehatt okasióng zo viazàra un z'sega di groazan musèi

ummar in di bèlt. 'Z latòi hânnez gelirnt gearm, seánka azmar nètt iz gest gántz hoatar ombrómm 'z iz eppaz guatz lirnén a toata zung - ditza o hânnez vorstànt vil djardar darná. Est bode gea zuar di vüchtzekh gevàlltzmarn bidar gian afte università zo lirma vil nauige sachandar, ma... i moch arbatn zoa zo gebinnamar di pult! Furse bartez no tüan balde gea in pensióng, ma antànto nütze moi biané fraizait zo lesa alla dar sòrt un zo lirma alle di sachandar bode nètt hân gehatt lust zo lirma vo djüngom, ka schual. Soin kurdjósat un nia auhöarn zo lirma iz daz sèll boda haltet in khopf lenté, djung un muntar fin an abas von lem. Vil vert, balde sitz in di korriara odar in trèno pittar kanipp inoin libar, hòare di djungen bruntn un groinen peng dar schual, in pro-

fesór, in kómpite un in intero-gatzióngén. Zo lúsna a sòttaz geréda, a tiabas a bòtta gearmar úbar di gall pensàrante att di sèlln mildjü khindar in di armen lentar vo dar bèlt, boda nètt mang gian ka schual umbrómm da moch an arbatn, odar umbrómm 'z izta 'z kriage un soi schual iz lai an hauf lámmarn, odar ainfach lai soim a diarmle un nètt a pua. Dar hummar afte bèlt izta nètt lai in di paüch, ma in di hirndar o. Hirndar hummare vo gebizza, lere oang boda nia hám gesek un nia barten seng a schualpánkh, khindar àna mörng kondanàrt zo pasàra soi khurtzez lem in di hòlle. Bildo leng bettana fadige, gian alle tage ka schual!

Paolo Pergher

**Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn**
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

'Z KANTOÛLE VON KHINDAR "KRITZEL, KRATZEL"

è una "non-parola" per definire uno scarabocchio fatto sul foglio bianco quando i pensieri dell'infanzia volano con la fantasia.

Kritzel, kratzel durch un her, kratzel kratzel 'z iz nètt sber.

Kritzel, kratzel 'z iz na roas, si iz attn khopf vo dar altn goaz.

Kritzel, kratzel umanüm, kratzel, kratzel khear bodrüm.

Kritzel, kratzel 'z iz na stèkh, odar furse na alta vaula vlek.

Kritzel, kratzel plabe un grümma, kratzel, kratzel oh, bi schümme.

Kritzel, kratzel 'z iz na lumége, si spilt pinn kóssle atn nazz bege.

Kritzel, kratzel roat un gel. kratzel, kratzel 'z iz na sakh mel.

Kritzel, kratzel hërta pezzar, kratzel, kratzel 'z iz na mezzar.

Kritzel, kratzel 'z iz baz da steat, 'z iz baz da loaft un baz da geat.

Kritzel, kratzel 'z iz moi khinn atn bege pitt nan ring.

Kritzel, kratzel 'z iz na maüsle kukket auz von khlumma häusle.

Kritzel, kratzel 'z iz vorstea nètt vil. furse, iz lai a lustegez "kritzel, kratzelspil".

Kritzel, kratzel 'z iz na nas. si iz krump un dikh un iz von has.

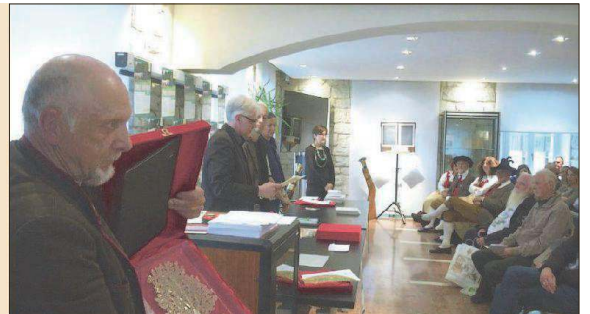
Nan "Kritzel-kratzelgruaz" vo dar Rosa von Balin

VI° GEBINN TÖNLE BINTARN

Häur o, azpe 'z khint vür sidar vünf vert, izta khent gevairt dar "Gebinn Tönle Bintarn...". Zbölve in allz di arbatn boda soim zuargerif, vünve vo Lusérn, vünve von Draitz Kamouindar un zboa von Simm Kamouindar. An sántzta 20 von madjo, di drai in tages, da untarsala von Kulturinstitut iz gest vol pitt laüt, di sèlln boda hám geschribet un vil àndre boda zuar soim khent vodar gánzarn Zimbar Hoachebene zoa zo

vaira alle pittnàndar. Diese di pestn arbatn in di drai zimbar zungen:
- Lusérn: Dar beata, geschribet vodar Sabrina Mosele;
- Simm Kamouindar: Bènné an sbaihe khòdet mèeront bon hundart böortarn, geschribet vo Gian Pietro Slaviero Skalo, Maria Vittoria Cunico, Paolo Martello Katarnun, Ilaria Spagnolo Spagnòl e Lauro Tondello Plözar;

- Draitz Kamouindar: Gapaia, geschribet vo Bruno Corradi.
Von khindar vodar untarschual hatta gebumt dar Mattia Nicolussi Rossi pitt Khindar gebiaga.
Dar Kulturinstitut hatt darkehnt eppaz alln in àndarn o boda hám geschribet.
An lestrn di "Pistonieri dell'Abbazia" hám gevairt pitt soine groaze, sber, stanche pistolü.
Bar paitnaz alle an àndarz djar.

DAR LÄNGEZ

Pan bintar steatna daz meararste inngespèrrt in haus, ma benn 'z khinta dar längez alle di laüt von ünser lentle hevan bidar á zo leba auzzalt in guat air. Balda zorgéat dar snea daz earst von alln gearma ná radikn (tarassaco), khèrmdla (silene) un a pizzle spetar makma aulesan

hummergekraüt (spinacio selvatico), pappin (malva) un kontèmparn (acetosa). 'Z soinz alle gresar bo ma mage èzzan roage odar gekhocht.
In mánat vo abrél alle soim in di èkhar zo kheara au di earde un di basan odar auz pa bisan auzolesa mörch (morchella) un kroazsbemm (Calocybe gambosa).
Di mánnen gian bidar in balt zo macha au holtz zo bohüatase vor in bintar bo da bart khemmen.
Di kapardjòln khemmen auz von balt z'èzza di baizan sempliamba bo da auspitzarn in daz vrish gras un in pa pèrg plüanda di schüzz, bo da se spèrrn vor da khint daz

schaüla bèttar un tüanse bidar offe pittar sunn.
In madjo magatz snaim o, un i hân no gehóart khón ditza: "az 'z snabet in madjo, gitzt hóbe un khlea". 'Z khearnda bodrüm di sballn bo da hám auzgetrakk in bintar in Africa un machan 'z èst hërta untar in gelàichege tach. Dar kukko heft á zo singa un benn den hóarst, asto hast gèlt in di gadjöff, mochstoz ágraivan, asó barstosan hám vor daz gántz djar.
Di bisan soim alle gel vo pipakán un benn da khemmen baiz, un flattarnnda ummar di sem, khintmar in sint baz da hatt khótt moi nona:

"pipakána gel un baiz, asto nètt faifst, djukhede nidar in prunn un ziade nemèar au, ummaz, zboa, drai".
Di khindar stian bidar auz zo spila fin atti ur vodar tsochi, di tang soim lengar un iz asó schümme hòarn di klokkn von kampanil, boda laütin di achte abas, no au pittar sunn.
Auz pa tage steatna gerècht un iz nètt kartza barm, ma hatt liacht von morgas fin daz abas, ma mage auzstian in guat air un pa dar nacht slaftma in di vrish.
Benn 'z macht disa schümme zait, ünser lentle iz dar peste platz vo dar bèlt bo ma mage lem!

TUTTE LE **MOSTRE** DEL CENTRO DOCUMENTAZIONE LUSERNA SONO **APERTE TUTTI I GIORNI** CON ORARIO: 10-12.30 e 14-18

DINOMITI

Centro Documentazione Luserna | L | Dokumentationszentrum Lusérn

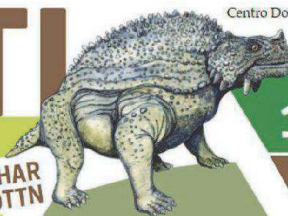
RETTILI FOSSILI E DINOSAURI NELLE DOLOMITI

FOSSILE REPTILIEN UND DINOSAURIERPUREN AUS DEN DOLOMITEN

STORIA GEOLOGICA DEGLI ALTIPIANI CIMBRI

ERDZEITLICHER GESCHICHTE DER ZIMBRISCHEN HOCHEBENEN

VICHAR IN DI KHNOTTN

MOSTRA 2017 AUSSTELLUNG 17.4 - 5.11.2017

Luserna Lusérn

www.lusern.it

e altre sale!